

YHDENVERTAISUUS- JA TASA-ARVOLAUTAKUNTA/Jaosto

Vammaisuus, itsepalvelukuntosali, esteettömyys, välillinen syrjintä, uhkasakko, hyvitys

Diaarinumero: 12XX/20XX

Antopäivä: XX.XX.20XX

Vastaajan itsepalvelukuntosali sijaitsee esteettömässä rakennuksessa. Kuntosalille on kuitenkin kuljettava sakaraportista, josta hakija ei pyörätuolia käyttäessään pysty kulkemaan. Hakija pääsee kuntosalille maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, jolloin henkilökunta voi päästää hänet kulkemaan hätäpoistumistieksi tarkoitetusta portista. Muulloin hakija pääsee kuntosalille vastaajan jäsenyyden hankkineen avustajan kanssa taikka sopimalla maksullisen tapaamisen vastaajan palveluksessa työskentelevän valmentajan kanssa.

Kulunvalvontaan käytetty sakaraportti johti siten yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuun, hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuvaan muihin nähden erityiseen rajoitteeseen eli siihen, ettei hän pyörätuolia käyttäessään päässyt itsenäisesti vastaajan kuntosalille.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoi, että asiassa oli syntynyt olettava hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuneesta välillisestä syrjinnästä, koska hakijalla ei hänen vammaisuutensa vuoksi ollut muiden kanssa yhdenvertaista pääsyä vastaajan kuntosalipalveluihin.

Lautakunta katsoi, ettei asiassa syntynyt syrjintäolettava kumoudu yksinomaan sillä perusteella, että porttiratkaisu on mahdollisesti hyväksytty rakennusluvan myöntämisen yhteydessä.

Edelleen lautakunta katsoi saadun selvityksen perusteella, että vastaaja oli ollut tietoinen portin soveltumattomuudesta pyörätuolia käyttävälle henkilölle. Vastaaja ei väittänyt eikä ole pidettävä todennäköisenä, että vastaajan toiminnan kannalta sinänsä tarpeellista kulunvalvontaa ei olisi voitu järjestää myös siten, että pyörätuolia käyttävä henkilö voisi käyttää palveluita itsenäisesti.

Lautakunta katsoi, että vastaajalla olisi ollut sinänsä hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissään kulunvalvontakeinoja, jotka olisivat mahdollistaneet hakijalle yhdenvertaisen pääsyn vastaajan tarjoamiin kuntosalipalveluihin. Vastaajan käyttämien keinojen ei siten voitu arvioida olleen yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla asianmukaisia ja tarpeellisia tavoitteiden saavuttamiseksi. Näin ollen lautakunta katsoi vastaajan syrjineen hakijaa välillisesti hänen vammaisuutensa perusteella.

Koska lautakunta arvioi, että asiassa on kysymys välillisestä syrjinnästä, ei kohtuullisten mukautusten epäämistä ollut aiheellista tutkia erikseen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta asetti päätöksensä tehosteeksi 5000,- euron uhkasakon ja suositti vastaajaa suorittamaan 3000,- euron hyvityksen hakijalle.

(Ei lainvoimainen)

Asian tausta

Vastaajan itsepalvelukuntosali sijaitsee esteettömässä rakennuksessa. Kuntosalille on kuitenkin kuljettava sakaraportista, josta hakija ei pyörätuolia käyttäessään pysty kulkemaan. Hakija pääsee kuntosalille maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, jolloin henkilökunta voi päästää hänet kulkemaan hätäpoistumistieksi tarkoitettua portista. Muulloin hakija pääsee kuntosalille vastaajan jäsenyyden hankkineen avustajan kanssa taikka sopimalla maksullisen tapaamisen vastaajan palveluksessa työskentelevän valmentajan kanssa. Hakemuksen tekohetkellä jäsenyyden hinta on ollut sama kaikille vastaajan asiakkaille. Asiaa lautakunnassa käsiteltäessä vastaaja on ilmoittanut ottavansa käyttöön alemman hintaluokan pyörätuolia käyttäville henkilöille.

Hakijan vaatimukset

Hakija on vaatinut yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakuntaa tutkimaan, onko vastaajan menettelyssä ollut kysymys välillisestä syrjinnästä tai toissijaisesti kohtuullisten mukautusten epäamisestä.

Hakija on vaatinut lautakuntaa antamaan vastaajalle huomautuksen ja mahdollisen sakkorangaistuksen syrjinnästä sekä takaamaan hakijalle esteettömän pääsyn vastaajan kuntosalille. Lautakunnan päätöstä on tehostettava uhkasakolla.

Hakijan perustelut

Asian tausta

Vastaajan kuntosali on auki päivittäin klo 5–23, mistä ajasta suurimman osan se toimii itsepalvelukuntosalina. Kuntosalille kuljetaan sakaraportista, josta hakija ei pyörätuolia käyttäessään mahdu kulkemaan. Vastaajan mukaan hakijan on mahdollista päästä kuntosalille sakaraportin vieressä sijaitsevasta leveämmästä portista maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, jolloin paikalla on vastaajan henkilökuntaa. Kyseiset ajankohdat eivät kuitenkaan sovi hakijalle.

Hakija tarvitsee avustajan voidakseen kulkea sakaraportista ja harjoitella kuntosalilla. Hakija on näyttänyt EU:n vammaiskorttinsa ja tiedustellut mahdollisuutta päästä kuntosalille avustajan kanssa. Hakijalle on ilmoitettu avustajan pääsevän kuntosalille veloituksetta silloin, kun paikalla on henkilökuntaa. Muulloin avustajallakin olisi tunnistus- ja turvallisuussyistä oltava oma henkilökohtainen jäsenyys. Vastaaja on todennut usean kaupungin vammaispalveluiden tai yksityisten hoivayhtiöiden maksavan avustajien jäsenmaksuja.

Hakijalle on vielä tarjottu mahdollisuutta käyttää vastaajan kuntosalipalveluita muulloinkin kuin henkilökunnan paikalla ollessa siten, että hän sopisi tapaamisen vastaajan palveluksessa työskentelevän henkilökohtaisen valmentajan kanssa. Valmentaja voisi auttaa hakijaa pääsemään sisään ja toimia harjoitteluapuna. Palvelusta veloitettaisiin kunkin valmentajan hinnaston mukainen hinta.

Kuntosalin portti

Vastaaja on asentanut muutoin esteettömään tilaan sakaraportin, josta pyörätuolia käyttävän henkilön ei ole mahdollista kulkea. Vastaaja on siten tehnyt esteettömästä tilasta esteellisen.

YK:n vammaisyleissopimuksessa tarkoitettua kaikille sopivaa suunnittelua noudattaen vastaajan olisi mahdollista tarjota myös pyörätuolia käyttävälle henkilölle mahdollisuus käyttää kuntosalipalveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa, kuten toinen yritys on tehnyt. Itsepalvelukuntosalien kaltaisiin tiloihin on tarjolla yhdistelmäportteja, joissa on sakaraportti ja pyörätuolia käyttävälle henkilölle soveltuva siipiportti.

Asiaa arvioitaessa on otettava huomioon, että YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean esteettömyyttä koskevan yleiskommentin nro 2 mukaisesti valmiiksi esteettömän ympäristön tekeminen esteelliseksi siten, että pyörätuolikäyttäjälle soveltuva rakennettu ympäristö muutetaan pyörätuolikäyttäjälle soveltumattomaksi, on käsitettävä kielletyksi syrjinnäksi ja YK:n vammaisyleissopimuksen loukkaukseksi.

Myös yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on vakiintuneesti katsonut esteettömyysvelvoitteiden laiminlyönnin sekä valmiiksi esteettömän ympäristön tekeminen esteelliseksi välilliseksi syrjinnäksi. Esimerkiksi asiassa xx6/2016 antamassaan päätöksessä lautakunta katsoi, että koska vastaaja olisi voinut järjestää markkinointitempauksensa myös siten, että se ei olisi ollut pyörätuolia käyttäviä henkilöitä syrjivä, vastaaja oli syylistynyt välilliseen syrjintään tehdessään esteelliseksi muutoin esteettömän ympäristön. Näkemys on tuotu esiin myös lautakunnan pääsihteerin ja yhdenvertaisuusvaltuutetun toimistopäällikön yhdenvertaisuuslain osittaisuudistusta valmistelleen työryhmän muistioon jättämässä eriävässä mielipiteessä.

Yllä mainitun tulkintaohjeen mukaan esteettömyyden turvaamisveloitteen täyttämisestä mahdollisesti aiheutuvaa taloudellista tai muuta rasitetta ei oteta huomioon veloitteen täyttämisen arvioinnissa. On otettava huomioon, että toisin kuin esteellisen ympäristön muuttaminen esteettömäksi, valmiiksi esteettömän rakennetun ympäristön pitäminen esteettömänä ei edellytä aikaa, resursseja tai standardeja. Riittävää on, että pitäydytään esteettömän tilan muuttamisesta esteelliseksi.

Vastaaja on vedonnut saamiinsa rakennuslupiin, joita ei kuitenkaan ole toimitettu lautakunnalle. Rakennusluvan myöntäminen ei myöskään välttämättä merkitse, että porttirakennelma olisi tullut hyväksytyksi. Asiaan sovellettavan maankäyttö- ja rakennuslain nojalla annetun esteettömyysasetuksen 4 tai 6 §:n perusteella on selvää, että pyörätuolia käyttävän henkilön tulisi voida liikkua vastaajan tiloissa esteettömästi. Lisäksi, kuten lautakuntakin on katsonut, rakentamista koskevan lainsäädännön mukaisenkin portin asentaminen voi olla yhdenvertaisuuslain näkökulmasta kiellettyä.

On vielä otettava huomioon, että rakennusvalvontaviranomainen on jo vuonna 2019 katsonut vastaajan [poistettu] kuntosalin sakaraportin esteettömyysmääräysten vastaiseksi ja ilmoittanut asiasta yhdenvertaisuusvaltuutetulle. Katselmuspöytäkirjan mukaan katselmuksessa on ollut paikalla vastaajan edustaja, joka työskentelee vastaajan palveluksessa vastuuvallmentajan nimikkeellä.

Hakija on lisäksi kuullut, että myös muut vammaiset henkilöt ovat kohdanneet syrjintää vastaajan kuntosaleilla muun muassa [poistettu] ja [poistettu].

Avustajalta edellytetty jäsenyys ja vastaajan hinnoittelu

Henkilökohtaisen avustajan pakottaminen liittymään vastaajan jäseneksi loukkaisi avustajan itsemääräämisoikeutta. Avustettava ei voi määrätä avustajaansa liittymään jäseneksi.

Vastaajan toimintamalli johtaa tältäkin osin vammaisen henkilön välilliseen syrjintään. Edellyttämällä avustajan liittymään jäsenekseen vastaaja veloittaa vammaisen henkilön kuntosalikäynneistä käytännössä vähintään kaksinkertaisen hinnan. Avustajan jäsenyyden hinta tulee käytännössä avustettavan maksettavaksi. Vastaajan viittaama mahdollisuus veloittaa hinta kuntien vammaispalveluita on vammaispalvelulain tarkoituksen vastaista.

Lisäksi jo yksin se, että hakijan on maksettava täysi hinta mahdollisuudesta käyttää kuntosalia vain maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, on yhdenvertaisuuslaissa kiellettyä syrjintää.

Kohtuulliset mukautukset

Asiaa on arvioitava kohtuullisten mukautusten epäämisen osalta vasta, jos asiassa ei arvioida olevan kysymys välillisestä syrjinnästä. Kohtuullisten mukautusten epäämisen osalta asiassa on kysymys siitä, että vastaaja on kieltäytynyt ryhtymästä toimenpiteisiin, jotka mahdollistaisivat pyörätuolia käyttävälle henkilölle kuntosalin käyttämisen aina sen auki ollessa.

Vastaaja voisi muuttaa sakaraportin vieressä sijaitsevan leveämmän portin kulunvalvontakortilla toimivaksi taikka muuttaa kulun muutoin kaikille sopivaa suunnittelua noudattavaksi. Hakija paljoksuu kustannusten määrää, joita vastaaja on esittänyt sakaraportin vaihtamisesta aiheutuvan. Lisäksi, koska vastaajalla on alun alkaenkin ollut velvollisuus kohdella asiakkaitaan syrjimättömästi, kohtuullisten mukautusten tarve on johtunut vastaajan toiminnasta. Siten kustannuksia, jotka aiheutuvat toimintamallin muuttamisesta syrjimättömäksi, ei tule ottaa huomioon vastaajalle aiheutuvaa taloudellista rasitetta arvioitaessa.

Asiaa on arvioitava kohtuullisten mukautusten näkökulmasta myös avustajalta edellytetyn jäsenyyden osalta.

Nyt kysymyksessä oleva asia eroaa oikeudellisesti olennaisin osin vastaajan viittaamasta asiasta xx2/2018, sillä esteetön pääsy tilaan ei rinnastu oikeuteen käyttää tilassa opas- tai avustajakoiraa. Opas- tai avustajakoirasta ei myöskään peritä jäsenmaksua, eikä päätös siten ole rinnastettavissa myöskään avustajalta perittävää jäsenmaksua koskevaan kysymykseen.

Nyt kysymyksessä oleva asia eroaa myös vastaajan viittaamasta, lautakunnan asiassa 8xx/2020 antamasta päätöksestä, jossa elokuvateatteri oli ilmoittanut tarjoavansa vammaisille asiakkailleen avustajan maksuttoman sisäänpääsyn. Lautakunta ei ole ratkaisukäytännössään katsonut, että yhdenvertaisuuslain 15 §:stä seuraisi yleinen velvollisuus avustajan maksuttomaan sisäänpääsyyn kohtuullisena mukautuksena. Toisaalta lautakunta ei myöskään ole katsonut, ettei jossain tapauksessa voisi syntyä velvollisuutta tarjota avustajalle maksuton sisäänpääsy. Lisäksi avustajan tarve juuri kuntosaliharjoittelussa on monia muita tilanteita suurempi.

Hinnoittelun osalta vastaaja ei ole ennen asian saattamista lautakunnan käsiteltäväksi ryhtynyt kohtuullisena mukautuksena minkäänlaisiin hinnanalennuksiin. Lautakuntakäsittelyn aikana vastaaja on ilmoittanut aikomuksestaan mukauttaa hinnoitteluaan siten, että pyörätuolia käyttävä henkilö saa normaalisti veloitettavan 34,90 euron sijaan 24,90 euron kuukausihinnalla käyttää kuntosaleja maanantaista keskiviikkoon klo 16–19. Mukautetulla hinnallakin pyörätuolia käyttävä henkilö joutuu maksamaan yhdestä tunnista moninkertaisesti muihin asiakkaisiin nähden. Hinnoittelu on siten edelleen syrjivää.

Vastaajan vastaus

Vastaaja kiistää syrjineensä hakijaa.

Vastaajan perustelut

Asian tausta

Vastaaja tarjoaa kohtuuhintaisia kuntosalipalveluita mahdollisimman laajoilla aukioloajoilla. Kulunvalvonta tapahtuu teknologian avulla, mutta myös henkilökohtaista apua on säännöllisesti saatavilla. Liiketoimintamalli on yleisesti hyväksytty ja laajasti käytössä.

Hakija on lähestynyt vastaajaa kaksi kertaa sähköpostitse ennen ensimmäistä käyntiään. Kumpaankin viestiin on vastattu, että vastaajan kuntosalit ovat sovelletusti esteettömiä. Liikuntaesteisten kulku toimipisteisiin onnistuu maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, kun paikalla on henkilökuntaa. Viesteihin on vastattu ystävällisesti, nopeasti, selkeästi ja luotettavasti, minkä lisäksi hakijalle on paikan päällä annettu apua ja ohjeistusta.

Kuntosalin portti

Turvallisuus- ja tunnistautumissyistä asiakkaan tulee tunnistautua henkilökohtaisella jäsenkortillaan ulko-ovella ja sakaraportissa, josta pääsee kulkemaan yksi asiakas kerrallaan. Näin varmistetaan, etteivät muut kuin jäsenet pääse sisään. Hakijan viittaamasta yhdistelmäportista voisi kulkea useampi henkilö kerralla, eikä se siten sovellu vastaajan tarpeisiin.

Vastaajan käyttämä porttijärjestelmä estää pyörätuolilla ilman avustajaa liikkuvaa henkilöä käyttämästä kuntosalia muulloin kuin henkilökunnan paikalla ollessa. Koska sakaraportilla on edellä esitetysti hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia, toiminnassa ei ole kysymys välillisestä syrjinnästä. Toisin kuin tässä asiassa, hakijan viittaamassa asiassa xx6/2016 oli kysymys markkinointitapahtumasta eikä siinä tuotu esiin seikkoja, joiden perusteella toiminnalle olisi ollut hyväksyttävä tavoite.

Kaikki vastaajan toimenpiteet täyttävät lainsäädännön asettamat esteettömyysvaatimukset sekä rakennusvalvonnan ja terveystieteiden vaatimukset. Tiloihin myönnettyä rakennuslupaa koskevan hakemuksen liitteenä olleesta piirustuksesta on ilmennyt nyt kysymyksessä oleva sakaraportti. Siten vastaaja on luottanut ja sillä on ollut oikeus luottaa siihen, että esteettömyysvaatimukset on tutkittu. Vastaaja toteaa, että hakijan viittaamalla Imatran kuntokeskusta koskevilla seikoilla ei ole merkitystä tämän asian arvioinnissa, eikä vastaaja ole ollut tietoinen niitä koskevasta rakennusvalvonnan kannanotosta ennen nyt kysymyksessä olevan asian käsittelyä.

Vastaajan ohella muutkin kuntosalialan yritykset käyttävät sakaraporttijärjestelmää. Mikäli porttijärjestelmää pidettäisiin syrjivänä sen vuoksi, etteivät vammaiset henkilöt pääse muiden tavoin käyttämään kuntosaleja, merkitsisi se merkittävän osan Suomen kuntosaleista ja kuntosaliketjuista syyllistyvän välilliseen syrjintään. Lisäksi, mikäli yhdenvertaisuuslakia sovellettaisiin eri tavoin riippuen siitä, onko kuntosali perustettu esteettömään tilaan vai ei, johtaisi se toimijoiden kohtelemiseen keskenään eri tavalla. Toimijoilla olisi kannustin perustaa kuntosaleja esteellisiin rakennuksiin, jotta yhdenvertaisuuslakia sovellettaisiin niiden kohdalla löysemmin.

Hakijan viittaamassa YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentissa nro 2 tehdään rajanveto esteettömyyden ja kohtuullisten mukautusten välillä. Kohtien 24 ja 25 perusteella muutosten olisi kuitenkin oltava asteittaisia. Yleiskommentissa viitataan lisäksi riittäviin resursseihin esteiden poistamiseksi sekä esteettömyysstandardien saattamiseen palveluntarjoajien tietoon. Vastaaja ei ole tietoinen siitä, että sakaraporttijärjestelmä katsottaisiin yhdenvertaisuuslaissa tarkoitetuksi välilliseksi syrjinnäksi.

Kohtuulliset mukautukset

Yhdenvertaisuuslaki ei edellytä, että palvelu olisi kohtuullisten mukautusten jälkeen vammaisille henkilöille täsmälleen samanlainen tai samalla tavalla saatavilla kuin muille asiakkaille.

Liikuntaesteinen henkilö pääsee kuntosalille henkilökunnan paikalla ollessa joko pyöröportista tai sen vieressä sijaitsevasta leveämmästä portista, joka on tarkoitettu hätäpoistumisoveksi. Hätäpoistumisoven voi avata vain avaimella, jota ei voi luovuttaa yrityksen ulkopuolelle turvallisuus-, tunnistautumis- ja vakuutusyhtiöistä.

Henkilökunnan paikalla ollessa myös liikuntaesteisen henkilön avustaja pääsee kuntosalille maksutta. Avustajan korttia ei ole mahdollista rekisteröidä sellaiseksi, että se toimisi ainoastaan avustettavan henkilön käydessä kuntosalilla. Siten kaikki kortit antavat mahdollisuuden käyttää kuntosalia sen aukioloaikoina. Kuten lautakunta on asiassa 8xx/2020 antamassaan päätöksessä todennut, EU-vammaiskortti ei velvoita palveluntarjoajaa myöntämään avustajalle ilmaista sisäänpääsyä. Elinkeinonharjoittaja voi päättää hinnoittelustaan itsenäisesti edellyttäen, että hinnoittelu ei ole syrjivää tai perustu elinkeinonharjoittajan tapauskohtaiseen arvioon.

Lautakunta on lisäksi tätä asiaa vastaavassa asiassa xx2/2018 katsonut, että avustajakoiran päästäminen kuntosalille henkilökunnan paikalla ollessa oli yhdenvertaisuuslain mukainen kohtuullinen mukautus. Lautakunta ei katsonut, että sakaraportit olisivat olleet yhdenvertaisuuslain vastaisia.

Edellä esitetyn perusteella on perusteltua edellyttää avustajalta omaa henkilökohtaista, täysihintaista jäsenyyttä muulloin kuin henkilökunnan paikalla ollessa. Menettelyssä on kysymys yhdenvertaisuuslain 15 §:n mukaisesta kohtuullisesta mukauttamistoimesta, jonka ansiosta hakija voi harjoitella yhdessä avustajansa kanssa. Vastaaja ei ota kantaa siihen, miten muut kuntosaliketjut ovat mahdollisesti järjestäneet asian. Hakijan väite sitä, että toiminnalla rahastettaisiin vammaispalveluita tai yksityisiä hoivayhtiöitä, on asiaton ja perusteeton.

Siltä varalta, että vastaajan jo toteuttamien toimenpiteiden ei katsottaisi täyttävän yhdenvertaisuuslain vaatimuksia, vastaaja tarjoaa hakijalle käyttöön edullisemman jäsenyyden 24,90 euron kuukausihinnalla. Edullisempi jäsenyys mahdollistaa harjoittelun vastaajan kuntosaleilla maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, kun paikalla on henkilökuntaa avustamassa sisäänpääsyssä. Mukautus edellyttää vielä järjestelmätoimittajan muutostöitä, jotka pyritään saamaan valmiiksi 30.4.2023 mennessä. [poistettu] maininta mukautetusta jäsenyydestä ja sen hankkimisesta.

Asiassa ei voida pitää kohtuullisena, että vastaaja veloitettaisiin esimerkiksi uusimaan kulkuportit pyörätuolilla kuljettaviksi. Sakaraportin vaihtaminen esimerkiksi kahteen liukuporttiin maksaisi vastaajan saaman tarjouksen perusteella 53 000 euroa ennen asennuskustannuksia sekä edellyttäisi vuokranantajan suostumuksen ja mahdollisesti erillisen rakennus- tai muun luvan. Taloudellista rasitetta on pidettävä vastaajan taloudellinen tilanne huomioon ottaen kohtuuttomana.

Hinnanalennus on vuosikirjaratkaisussa KHO 189:2021 katsottu kohtuulliseksi mukautustoimeksi tilanteessa, jossa henkilö joutui vammansa vuoksi ostamaan kolme vierekkäistä paikkaa lennolle. Kyseinen mukautustoimi oli kustannuksiltaan arviolta joitakin satoja euroja, kun kyseessä olevan yrityksen liiketulos vuonna 2015 oli 113 miljoonaa euroa. Ratkaisukin osoittaa, ettei porttien vaihtamista voida pitää kohtuullisena mukautuksena.

Henkilökunnan jatkuvaa läsnäoloa ei myöskään voida pitää vastaajan kannalta kohtuullisena. Toimenpiteen kustannusarvio yhden kuntosalin osalta olisi noin 380 000 euroa vuodessa.

Suhde muihin oikeuksiin

Asiassa on vammaisten henkilöiden oikeuksien ohella kysymys perustuslain mukaisesta elinkeinon harjoittamisen vapaudesta. Kohtuuhintaiset, itsepalveluun perustuvat liiketoimintamallit romuttuisivat nykyisessä muodossaan, mikäli budjettikonseptiin perustuvien toimijoiden toimintamallin ei katsottaisi täyttävän yhdenvertaisuuslain vaatimuksia.

Edellä esitetysti kulunvalvontajärjestelmän muuttaminen tai kokoaikaisen henkilökunnan palkkaaminen johtaisi siihen, ettei vastaajan liiketoiminta olisi enää kannattavaa. Siten vastaajalta evättäisiin perustuslain mukainen oikeus harjoittaa elinkeinoa.

Asiassa ovat lisäksi vastakkain vammaisten henkilöiden oikeudet ja vammattomien kansalaisten oikeus kohtuuhintaisiin kuntosali- ja liikuntapalveluihin. Mikäli kohtuuhintaisten kuntosalipalvelujen tarjoaminen kävisi kannattamattomaksi, aiheuttaisi se merkittävää painetta kunnallisille kuntosaleille, joiden tilat eivät riitä kaikkien suomalaisten liikuntaharrastuksia varten. Liikkumattomuus aiheuttaa jo tällä hetkellä miljardien kustannukset yhteiskunnalle.

Muita huomioita

Hakija on todennut kuulleensa muista syrjintätapauksista. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta on päätöksessään moittinut vastaajaa [poistettu] tapauksessa vain viiveestä mukautustoimien toteuttamisessa. Hollolaa koskevasta tapauksesta ei ole ilmoitettu vastaajalle.

Vastaaja toteaa lopuksi, että hakija on tarjoutunut konsultoimaan vastaajaa esteettömyysasioissa ennen asian saattamista vireille lautakunnassa. Hakija on myös kommentoinut sosiaalisessa mediassa liikuntarajoitteisten ja avustajan mahdollisuuksia. Julkaisut herättävät osaltaan kysymyksen siitä, onko asiassa kysymys yksinomaan yhdenvertaisuutta koskevasta huolesta.

Esittelijän esitys

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan kulunvalvontaa koskevien järjestelyiden johtaneen hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuneeseen välilliseen syrjintään. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta hakijaan kohdistuvaa välillistä syrjintää ja määrää kiellon tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon. Lautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava neljän kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 3 000 euron hyvityksen.

Kysymyksenasettelu

Asiassa on ensisijaisesti kysymys siitä, ovatko vastaajan kulunvalvontaa koskevat järjestelyt johtaneet hakijan välilliseen syrjintään. Asiassa on toissijaisesti kysymys siitä, onko vastaaja evännyt hakijalta oikeuden kohtuullisiin mukautuksiin.

Perustelut

Sovellettavat oikeusohjeet

Perustuslain 6 §:n 1 momentin mukaan ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Pykälän 2 momentin mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan muun ohella vammaisuuden perusteella.

Perustuslain 18 §:n 1 momentin mukaan jokaisella on oikeus lain mukaa hankkia toimeentulonsa valitsemallaan työllä, ammatilla tai elinkeinolla.

Yhdenvertaisuuslain 2 §:n 1 momentin mukaan yhdenvertaisuuslakia sovelletaan julkisessa ja yksityisessä toiminnassa.

Yhdenvertaisuuslain 8 §:n 1 momentin mukaan ketään ei saa syrjiä muun ohella vammaisuuden perusteella. Pykälän 2 momentin mukaan välittömän ja välillisen syrjinnän lisäksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettua syrjintää on muun muassa kohtuullisten mukautusten epääminen.

Yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan syrjintä on välillistä, jos näennäisesti yhdenvertainen sääntö, peruste tai käytäntö saattaa jonkun muita epäedullisempaan asemaan henkilöön liittyvän syyn perusteella, paitsi jos säännöllä, perusteella tai käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Yhdenvertaisuuslain 15 §:n 1 momentin mukaan muun muassa palvelujen tarjoajan on tehtävä asianmukaiset ja kulloisessakin tilanteessa kohtuulliset mukautukset, jotta vammaisen henkilö voi yhdenvertaisesti muiden kanssa muun ohella saada yleisesti tarjolla olevia palveluita.

Yhdenvertaisuuslain 28 §:n mukaan vireillepanijan on syrjintää koskevaa asiaa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa käsiteltäessä esitettävä selvitystä seikoista, joihin vaatimus perustuu. Jos asiaa käsiteltäessä esitettyjen selvitysten perusteella voidaan olettaa syrjinnän kieltoa rikotun, vastapuolen on kumotakseen oletuksen osoitettava, että kieltoa ei ole rikottu.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien yleissopimuksen (vammaisyleissopimus) 2 artiklan mukaan ”kaikille sopiva suunnittelu” tarkoittaa muun ohella palvelujen suunnittelua sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia tai erikoissuunnittelua.

Vammaisyleissopimuksen 4 artiklan 1 kohdan f alakohdan mukaan sopimuspuolet sitoutuvat varmistamaan kaikkien ihmisoikeuksien ja perusoikeuksien täysimääräisen toteutumisen kaikille vammaisille henkilöille sekä edistämään sitä ilman minkäänlaista syrjintää vammaisuuden perusteella. Tätä varten sopimuspuolet sitoutuvat toteuttamaan tai edistämään muun muassa sellaisten tämän yleissopimuksen 2 artiklassa määriteltyjen kaikille sopivien palvelujen kehittämistä, jotka vaativat mahdollisimman vähän mukautuksia ja kustannuksia vammaisten henkilöiden erityistarpeiden täyttämiseksi, edistämään niiden saavutettavuutta ja käyttöä sekä edistämään kaikille sopivaa suunnittelua kehitettäessä standardeja ja suuntaviivoja.

Vammaisyleissopimuksen 9 artiklan 1 kohdan mukaan, jotta vammaiset henkilöt voisivat elää itsenäisesti ja osallistua täysimääräisesti kaikilla elämänalueilla, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet varmistakseen vammaisille henkilöille muiden kanssa yhdenvertaisen pääsyn muun muassa fyysiseen ympäristöön sekä muihin yleisölle avoimiin ja tarjottaviin palveluihin. Artiklan 2 kohdan mukaan sopimuspuolet toteuttavat kaikki asianmukaiset toimet, joilla muun ohella varmistetaan, että yksityiset tahot, jotka tarjoavat yleisölle avoimia tai tarjottavia tiloja

tai palveluja, ottavat huomioon kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden osatekijät vammaisten henkilöiden kannalta.

Vammaisyleissopimuksen 30 artiklan 5 kohdan mukaan jotta vammaiset henkilöt voivat osallistua yhdenvertaisesti muiden kanssa muun muassa urheilutoimintaan, sopimuspuolet toteuttavat asianmukaiset toimet, joilla muun ohella kannustetaan ja edistetään vammaisten henkilöiden mahdollisimman laajaa osallistumista kaikille suunnattuun urheilutoimintaan kaikilla tasoilla; varmistetaan, että vammaiset henkilöt pääsevät urheilupaikkoihin; ja varmistetaan, että vammaiset henkilöt saavat palveluja urheilutoimintojen järjestäjiltä.

Muita tulkintaohjeita

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksien komitean yleiskommentin nro 2 (2014) mukaan jos palvelut ovat yleisölle avoimia ja tarjolla, niiden on oltava kaikkien saavutettavissa riippumatta siitä, onko niiden omistaja ja/tai tarjoaja viranomainen vai yksityinen yritys. Vammaisilla henkilöillä tulisi olla yhdenvertainen pääsy kaikkiin yleisölle avoimiin palveluihin niin, että varmistetaan niiden tehokas ja yhdenvertainen saavutettavuus ja kunnioitetaan vammaisten henkilöiden ihmisarvoa. Tämä lähestymistapa perustuu syrjinnän kieltoon: pääsyn epääminen tulisi katsoa syrjinnäksi riippumatta siitä, onko siihen syyllistynyt toimija julkinen vai yksityinen. Esteettömyys ja saavutettavuus tulisi mahdollistaa kaikille eri tavoin vammaisille henkilöille ja ilman minkäänlaista erottelua. (Committee on the Rights of Persons with Disabilities, General Comment No. 2 (2014) Article 9: Accessibility, 22 May 2014, kohta 13)

Yleiskommentin nro 2 mukaan esteettömyys ja saavutettavuus koskevat ryhmiä, kun taas kohtuullinen mukauttaminen koskee yksilöitä. Tämä tarkoittaa, että velvollisuus varmistaa esteettömyys ja saavutettavuus on niin sanottu ex ante -velvollisuus eli ennakkoon täytettävä velvollisuus. Sopimuspuolilla on velvollisuus järjestää esteettömyys ja saavutettavuus jo ennen kuin ne saavat yksittäisen pyynnön päästä sisään tai päästä käyttämään paikkaa tai palvelua. Esteettömyyden ja saavutettavuuden toteuttamista koskeva velvoite on ehdoton, eli toimija, jolla on velvollisuus varmistaa vammaisille henkilöille esteettömyys ja saavutettavuus, ei voi vedota laiminlyönnin syynä tästä aiheutuvaan rasitteeseen. (kohta 25)

Yleiskommentin nro 2 mukaan velvollisuutta varmistaa vammaisille henkilöille pääsy yleisölle avoimiin palveluihin olisi tarkasteltava tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Yleisölle avoimiin palveluihin pääsyn epääminen vammaisilta henkilöiltä on yleissopimuksen 5 artiklan nojalla kiellettyä vammaisuuteen perustuvaa syrjintää. Esteettömyyden ja saavutettavuuden varmistamista etukäteen tulisi tarkastella suhteessa velvoitteeseen kehittää kaikille sopiviksi suunniteltuja tavaroita, palveluita, välineitä ja tiloja (4 artiklan 1 kohdan f alakohta). (kohta 27)

Syrjintäoletettaman syntyminen

Syrjintäoletettaman syntyminen yhdenvertaisuuslain 28 §:ssä tarkoitettulla tavalla edellyttää, että vireillepanijan esittämien tai muiden asiaa käsiteltäessä esiin tulleiden seikkojen perusteella voidaan objektiivisesti arvioiden olettaa syrjinnän kieltoa rikotun. Täyttä näyttöä syrjinnästä ei edellytetä, vaan riittävää on, että asiaa käsittelevälle viranomaiselle syntyy esille tulleiden seikkojen valossa perustellusti oletttama syrjinnän kiellon vastaisesta menettelystä. (HE 19/2014 vp, s. 93)

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta toteaa selvyiden vuoksi, että esteettömyyttä koskevista vaatimuksista sekä yleis- ja pysyväisluonteisista esteettömyystoimenpiteistä ei säädetä yhdenvertaisuuslaissa, vaan muualla lainsäädännössä. Rakennetun ympäristön ja rakentamisen esteettömyys perustuu maankäyttö- ja rakennuslainsäädännössä asetetuille tavoitteille. (HE 19/2014 vp, s. 37 ja 79 sekä HE 284/2014 vp, s. 32)

Lautakunta arvioi hakijan esittämää syrjintäväitettä yksinomaan yhdenvertaisuussääntelyn esteettömyyttä ja saavutettavuutta koskevien vaatimusten perusteella. Lautakunnan toimivaltaan ei kuulu esteettömyysmääräysten, määräysten mukaisen rakentamisen tai siinä ilmenevien puutteiden sisällöllinen arviointi. Asiassa tulee näin ollen arvioitavaksi, onko vastaajan kulunvalvonnan järjestämisessä ollut kysymys yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitetusta välillisestä syrjinnästä.

Välillistä syrjintää voi olla menettely, jonka seurauksena johonkin tiettyyn, henkilöön liittyvien syiden perusteella määräytyvään ryhmään kuuluva henkilö joutuu muihin nähden erityisen rajoituksen, vaatimuksen, rasitteen, velvoitteen tai muun haitan kohteeksi. Säännön, perusteen tai käytännön välillinen syrjivyyden ilmenee esimerkiksi siten, että valitulla toteuttamistavalla on kielteisiä vaikutuksia nimenomaan ja vain tiettyyn ryhmään kuuluihin henkilöihin. (HE 19/2014 vp, s. 76–77)

Hakija on esittänyt, että vastaajan kuntosalin kulunvalvontaan käytetty sakaraportti ja kulun mahdollistamiseksi tarjotut vaihtoehtoiset tavat johtavat hakijan välilliseen syrjintään.

Vastaaja on esittänyt kuntosaliansa olevan sovelletusti esteettömiä. Vastaaja on myöntänyt, että kuntosalien kulunvalvontaan käytetty sakaraportti estää hakijan pääsyn itsenäisesti kuntosalille muulloin kuin maanantaista keskiviikkoon klo 16–19, jolloin paikalla oleva henkilökunta voi päästää hakijan kulkemaan hätäpoistumistieksi tarkoitetusta portista. Vastaaja on todennut, että hakijalla on kuitenkin mahdollisuus käydä kuntosalilla myös muulloin kuin henkilökunnan paikalla ollessa yhdessä kuntosalin jäseneksi liittyneen avustajansa kanssa taikka varaamalla tapaamisen vastaajan palveluksessa työskentelevän henkilökohtaisen valmentajan kanssa.

Lautakunta toteaa, että vastaaja on yksityinen yritys, joka tarjoaa yleisesti tarjolla olevia kuntosalipalveluita. Vastaajan tarjoamien kuntosalipalveluiden on erityisesti YK:n vammaisyleissopimuksesta ja sen tulkintaa koskevasta yleiskommentista nro 2 johtuvien velvoitteiden mukaisesti oltava vammaisille henkilöille saavutettavia. Palveluiden ei edellytetä olevan vammaisille henkilöille saatavilla täsmälleen muita vastaavalla tavalla, mutta ne on suunniteltava sellaisiksi, että kaikki ihmiset voivat käyttää niitä mahdollisimman laajasti ilman mukautuksia.

Asiassa on riidatonta, että hakija ei pyörätuolia käyttäessään voi kulkea itsenäisesti vastaajan kulunvalvontaan käyttämästä sakaraportista. Kulunvalvontaan käytetty sakaraportti johtaa siten yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuun, hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuvaan muihin nähden erityiseen rajoitteeseen eli siihen, ettei hän pyörätuolia käyttäessään pääse itsenäisesti vastaajan kuntosalille.

Asiassa on kuitenkin vielä arvioitava, onko vastaaja muilla toimenpiteillään mahdollistanut hakijalle muiden kanssa siten yhdenvertaisen pääsyn kuntosalille, että asiassa ei edellä todetusta huolimatta syntyisi olettaa välillisestä syrjinnästä.

Lautakunta toteaa, että hakijan on mahdollista kulkea kuntosalille hätäpoistumistieksi tarkoitetusta portista vastaajan henkilökunnan ollessa paikalla kolmena päivänä viikossa kolme tuntia päivässä. Kun otetaan huomioon, että kuntosali on muutoin auki päivittäin klo 5–23, lautakunta katsoo, ettei hakijan sisäänpääsyn mahdollistaminen hyvin rajoitettuina ajankohtina yksin merkitse, etteikö asiassa voisi syntyä olettaa hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuvasta välillisestä syrjinnästä.

Vastaaja on lisäksi viitannut mahdollisuuteen käyttää kuntosalipalveluita yhdessä jäseneksi liittyneen avustajan kanssa tai yhdessä vastaajan palveluksessa työskentelevän henkilökohtaisen valmentajan kanssa. Lautakunta toteaa, että näistä vaihtoehtoista keinoista aiheutuisi hakijalle

lisäkustannuksia eli ne johtavat yksinäänkin yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuun, hakijalle muihin nähden erityiseen taloudelliseen rasitteeseen. Se, että avustajan jäsenyyden hinnan voi mahdollisesti veloittaa edelleen vammaispalveluiden tarjoajalta, ei anna aihetta arvioida asiaa toisin.

Edellä todetun perusteella lautakunta katsoo, että hakijalla ei hänen vammaisuutensa vuoksi ole muiden kanssa yhdenvertaista pääsyä vastaajan kuntosalipalveluihin. Asiassa on siten syntynyt oletama hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuneesta välillisestä syrjinnästä.

Syrjintäoletaman kumoaminen

Kumotakseen asiassa syntyneen syrjintäoletaman vastaajan on osoitettava, että syrjinnän kieltoa ei ole rikottu. Kohtelua ei ole yhdenvertaisuuslain 13 §:n mukaan pidettävä välillisenä syrjintänä, jos käytännöllä on hyväksyttävä tavoite ja tavoitteen saavuttamiseksi käytetyt keinot ovat asianmukaisia ja tarpeellisia.

Asiassa tulee siten ensin arvioitavaksi, onko vastaajan käytännöllä ollut hyväksyttävä tavoite. Vastaaja on todennut sakaraportin käyttämisen ja hakijan avustajan jäsenyyden edellyttämisen perustuvan tarpeeseen valvoa kuntosalin käyttäjien henkilöllisyyttä myös silloin, kun paikalla ei ole henkilökuntaa. Vastaaja on lisäksi vedonnut siihen, että asiassa on vammaisten henkilöiden oikeuksien ohella kysymys elinkeinonvapaudesta sekä muiden kuin vammaisten henkilöiden oikeudesta kohtuuhintaisiin kuntosali- ja liikuntapalveluihin.

Lautakunta toteaa, että kulunvalvontaa, liiketoiminnan edellytysten turvaamista sekä liikuntamahdollisuuksien tarjoamista on nyt kysymyksessä olevassa tapauksessa sinänsä pidettävä yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitettuna hyväksyttävänä tavoitteena. Asiassa on kuitenkin vielä arvioitava, ovatko tavoitteiden saavuttamiseksi käytetyt keinot asianmukaisia ja tarpeellisia.

Käytetyn porttiratkaisun osalta vastaaja on vedonnut siihen, että rakennuslupaviranomainen on hyväksynyt sen kuntosalille myönnetyn luvan yhteydessä. Vastaajan mukaan kulunvalvontaa ei nykyisillä porttiratkaisuilla ole mahdollista järjestää muuten kuin vastaajan valitsemalla tavalla eikä myöskään siten, että pyörätuolia käyttävä henkilö voisi kulkea kuntosalille yhdessä avustajansa kanssa ilman, että avustaja olisi vastaajan jäsen. Vaihtoehtoisten sisäänpääsykeinojen osalta vastaaja on todennut, että porttiratkaisun muuttaminen pyörätuolia käyttävälle henkilölle sopivaksi taikka kokoaikaisen henkilökunnan palkkaaminen johtaisi vastaajalle kohtuuttomaan rasitteeseen ja tarkoittaisi käytännössä, että liiketoiminta kävisi vastaajalle kannattamattomaksi.

Lautakunta on aikaisemmassa ratkaisukäytännössään katsonut, että rakennuksen käyttöönottajana on lähtökohtaisesti voitava luottaa siihen, että lupaviranomaisen hyväksymä rakennus vastaa esteettömyysmääräyksiä. Rakennuksen myöhemmin ilmenevä esteellisyys ja siitä johtuva puutteellinen saavutettavuus saattavat kuitenkin muodostaa vammaisia henkilöitä syrjivän tilanteen. (YVTltk xx0/2016, xx.x.2017)

Lautakunta toteaa, että vastaajan tarjoamissa kuntosalipalveluissa on edellä esitetysti kysymys yleisölle avoimista ja yleisesti tarjolla olevista palveluista, joihin vastaajan on vammaisyleissopimuksen mukaan varmistettava muiden kanssa yhdenvertainen pääsy. Mikäli vammaisen henkilön pääsy avoimeen palveluun estyy puutteellisen esteettömyyden vuoksi, on palvelun tarjoajan menettelyä pidettävä kiellettyä syrjintänä.

Nyt kysymyksessä olevassa asiassa syntynyt syrjintäoletama on johtunut vastaajan valitsemasta porttiratkaisusta. Lautakunnan ratkaisukäytäntö ja vastaajan velvoitteista todettu huomioon ottaen

lautakunta katsoo, ettei asiassa syntynyt syrjintäoletta kumoudu yksinomaan sillä perusteella, että porttiratkaisu on mahdollisesti hyväksytty rakennusluvan myöntämisen yhteydessä.

Esitetyn selvityksen perusteella vastaaja on ollut tietoinen portin soveltumattomuudesta pyörätuolia käyttävälle henkilölle. Vastaaja ei ole väittänyt eikä ole pidettävä todennäköisenä, että vastaajan toiminnan kannalta sinänsä tarpeellista kulunvalvontaa ei voisi järjestää myös siten, että pyörätuolia käyttävä henkilö voisi käyttää palveluita itsenäisesti.

Lautakunta toteaa lisäksi, että asiassa on kysymys esteettömyyden ja saavutettavuuden takaamista koskevasta veloitteesta, jonka laiminlyönnin syynä ei voi vedota veloitteesta aiheutuviin kustannuksiin. Vastaajalle sen omien veloitteiden laiminlyönnin korjaamisesta aiheutuvilla kustannuksilla ei siten voida katsoa olevan merkitystä asian arvioinnissa.

Edellä esitetyn perusteella lautakunta katsoo, että vastaajan nykyiset kulunvalvontakeinot estävät hakijaa käyttämästä vastaajan tarjoamia kuntosalipalveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa. Esitetyn selvityksen perusteella lautakunta katsoo, että vastaajalla olisi ollut sinänsä hyväksyttävien tavoitteiden saavuttamiseksi käytettävissään kulunvalvontakeinoja, jotka olisivat mahdollistaneet hakijalle yhdenvertaisen pääsyn vastaajan tarjoamiin kuntosalipalveluihin. Vastaajan käyttämien keinojen ei siten voida arvioida olleen yhdenvertaisuuslain 13 §:ssä tarkoitetulla tavalla asianmukaisia ja tarpeellisia tavoitteiden saavuttamiseksi. Näin ollen lautakunta katsoo vastaajan syrjineen hakijaa välillisesti hänen vammaisuutensa perusteella.

Koska lautakunta arvioi, että asiassa on kysymys välillisestä syrjinnästä, ei kohtuullisten mukautusten epäämistä ole aiheellista tutkia erikseen.

Uhkasakon asettaminen

Hakija on vaatinut uhkasakon asettamista yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätöksen tehosteeksi.

Uhkasakkolain 8 §:n mukaan uhkasakon suuruutta arvioitaessa on otettava huomioon pääveloitteen laatu ja laajuus, veloitetun maksukyky ja muut asiaan vaikuttavat seikat.

Lautakunta toteaa, että vastaajan on edellä esitetysti katsottu laiminlyöneen veloitteensa taata tarjoamansa kuntosalipalvelun esteettömyys ja saavutettavuus. Esitetyn selvityksen perusteella vastaaja on ollut tietoinen siitä, ettei sen käyttämä porttijärjestelmä sovellu pyörätuolia käyttävälle henkilölle, eikä se tästä huolimatta ole tarjonnut pyörätuolia käyttävälle henkilölle vaihtoehtoista tapaa käyttää kuntosalipalveluita yhdenvertaisesti muiden kanssa. Näiden seikkojen perusteella yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo aiheelliseksi asettaa antamansa päätöksen tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon.

Uhkasakkolain 6 §:n 3 momentin mukaan määrääjän pituutta harkittaessa on otettava huomioon pääveloitteen laatu ja laajuus, veloitetun mahdollisuus noudattaa sitä sekä muut asiaan vaikuttavat seikat.

Uhkasakkolain esitöiden (HE 93/1990) mukaan päävelvoite on julkisen edun vuoksi voitava määrätä täytettäväksi heti tai lyhyessä määräajassa. Toisaalta määrääjän pituutta harkittaessa on otettava huomioon myös veloitettavan asema. Pääveloitteen laadulla ja laajuudella tarkoitetaan lähinnä vaadittujen toimien toteuttamiseen kuluva aikaa ja veloitteen täyttämisen kiireellisyyttä. Veloitetulla on oltava tosiasiallinen mahdollisuus noudattaa asetettua määräaikaa. Pääveloitteen noudattamismahdollisuudella tarkoitettaisiin myös veloitetun käytettävissä olevia taloudellisia ja teknisiä voimavaroja.

Kieltopäätöksen edellyttämät toimenpiteet sekä niiden toteuttamisen edellyttämä aika huomioon ottaen lautakunta päättää, että vastaajan on noudatettava yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan kieltopäätöstä neljän kuukauden kuluessa siitä, kun se on saanut päätöksen tiedoksi.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta annetun lain 13 §:n 4 momentin mukaisesti lautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava muutoksenhausta huolimatta, ellei hallinto-oikeus toisin määrää.

Hyvitystä koskeva suositus

Hakija on vaatinut lautakuntaa määräämään vastaajalle sakkorangaistuksen. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan yhdenvertaisuuslain 20 §:ssä säädettyihin tehtäviin ja toimivaltaan ei kuulu sakkorangaistuksen määrääminen. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi yhdenvertaisuuslain 20 §:n 3 momentin mukaan kuitenkin suositaa hyvityksen maksamista syrjinnän kohteeksi joutuneelle.

Yhdenvertaisuuslain 24 §:n 1 momentin mukaan hyvityksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa teon vakavuuteen. Teon vakavuutta arvioidaan ottamalla huomioon rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto. Pykälän 3 momentin mukaan hyvitystä voidaan kohtuullistaa tai se voidaan jättää määräämättä, jos hyvitys muodostuisi kohtuuttomaksi ottaen erityisesti huomioon kieltoa rikkoneen pyrkimykset estää tai poistaa menettelyn vaikutukset ja kiellon rikkojan taloudellinen asema.

Yhdenvertaisuuslain säätämiseen johtaneen hallituksen esityksen mukaan rikkomuksen laatu, laajuus ja kesto vaikuttavat hyvityksen määrään siten, että mitä vakavammasta ja mitä kauemmin jatkuneesta oikeudenloukkauksesta on kysymys, sitä suurempi tuomittavan hyvityksen tulisi olla. Rikkomuksen vakavuutta arvioidaan objektiivisten kriteerien eikä pelkästään loukatun subjektiivisen kokemuksen perusteella. Syrjinnän laatua ja laajuutta arvioitaessa voidaan kiinnittää huomiota esimerkiksi siihen, mitä ja kuinka vakavia seurauksia syrjinnästä on loukatulle aiheutunut, onko syrjintä ollut tietoista ja onko syrjintä perustunut useaan syrjintäperusteeseen. Hallituksen esityksessä korostetaan oikeasuhtaisuutta hyvityksen määrän arviointia ohjaavana periaatteena. (HE 19/2014 vp, s. 90)

Pykälän 3 momentin perusteluissa on todettu, että hyvityksen kohtuullistamisen ja määräämättä jättämisen tulee perustua kokonaisvaltaiseen harkintaan, jossa erityisesti huomioon otettavia seikkoja ovat rikkojan pyrkimykset estää tai poistaa menettelynsä vaikutukset sekä hänen taloudellinen asemansa. Lisäksi harkinnassa voidaan ottaa huomioon myös muut kohtuullisuusarvioinnin kannalta merkitykselliset seikat ja olosuhteet. Hyvitys saattaisi joissain tapauksissa olla kohtuuton seuraamus esimerkiksi palveluja tarjoavalle pienelle yhdistykselle taikka sellaiselle yksityis- tai pienyritykselle, jonka liikevaihto on hyvin vähäinen. Hyvitys voi olla kohtuuton seuraamus myös esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa rikkoja on pyrkinyt toimimaan syrjinnän kieltoa tai vastatoimien kieltoa koskevan vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti taikka joissa hän on loukattua tyydyttävällä tavalla korjannut menettelynsä seuraukset. Tällaisissa tilanteissa hyvitystä voitaisiin kohtuullistaa tai se voitaisiin jättää määräämättä. (HE 19/2014 vp, s. 91)

Lautakunta toteaa, että hakija ei ole vastaajan menettelyn vuoksi voinut käyttää vastaajan itsepalveluperiaatteella toimivan kuntosalin palveluita itsenäisesti muulloin kuin henkilökunnan paikalla ollessa. Vastaaja on edellä todetusti esitetyn selvityksen perusteella ollut tietoinen portin soveltumattomuudesta pyörätuolia käyttävälle henkilölle ja myös markkinoinut palveluitaan niin sanotusti sovelletusti esteettöminä. Asiaa arvioitaessa on lisäksi otettava huomioon, että kysymys

ei ole yksittäisestä tapauksesta vaan toimintatavasta, jota vastaaja esitetyn selvityksen perusteella noudattaa toiminnassaan yleisesti.

Todetut seikat kokonaisuutena huomioon ottaen lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 3 000 euron hyvityksen, jota on pidettävä määrältään oikeudenmukaisena suhteessa teon vakavuuteen. Asiassa ei ole ilmennyt sellaisia seikkoja, joiden perusteella hyvitystä olisi syytä kohtuullistaa.

Johtopäätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta katsoo vastaajan kulunvalvontaa koskevien järjestelyiden johtaneen hakijaan hänen vammaisuutensa vuoksi kohdistuneeseen välilliseen syrjintään. Lautakunta kieltää vastaajaa jatkamasta tai uusimasta hakijaan kohdistuvaa välillistä syrjintää ja määrää kiellon tehosteeksi 5 000 euron uhkasakon. Lautakunnan kieltopäätöstä on noudatettava neljän kuukauden kuluessa päätöksen tiedoksisaannista.

Lautakunta suosittaa vastaajaa maksamaan hakijalle 3 000 euron hyvityksen.

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan päätös

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta päätti hyväksyä esittelijän esityksen.

Lainkohdat

Perustuslaki (731/1999) 6 §, 18 §

Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 2 § 1 mom, 8 §, 13 §, 15 §, 20 §, 24 § ja 28 §

Uhkasakkolaki (1113/1990) 4 §, 6 § 3 mom ja 8 §

Laki yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnasta (1327/2014) 13 § 4 mom

Yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista (SopS 26–27/2016) 2, 4, 9 ja 30 artikla

Muutoksenhaku

Lautakunnan asettamaan suositukseen hakijalle maksettavasta hyvityksestä ei saa hakea muutosta.

Muilta osin päätökseen saa hakea muutosta hallinto-oikeudelta. Muutoksenhakuohjaus liitteenä.

Asian ovat päättäneet Outi Anttila (puheenjohtaja), Husein Muhammed, Milka Sormunen ja Vinh Pham. Asian esittelijä Alexandra Strandén.